

بررسی عوامل مرتبط با افزایش سن ازدواج در شهر نوشهر

محمد علی الهی چورن^۱، محمدتقی حیدری^۲، سعید محرمی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۳/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۷/۲۳

چکیده

افزایش سن ازدواج، معضل و آسیبی است که اگر پایش نشود، افسردگی، کاهش امید به زندگی و فعالیت‌سازنده در کشور رخ می‌دهد. هدف این تحقیق، بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر در تأخیر سن ازدواج در شهر نوشهر می‌باشد. نوع تحقیق، کاربردی و روش توصیفی-تحلیلی است. جهت گردآوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق خانوارهای شهر نوشهر می‌باشند که طبق فرمول کوکران، تعداد نمونه ۳۸۴ نفر از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده مورد پرسشگری قرار گرفتند. روایی پرسشنامه با کمک ۱۰ نفر از اساتید حوزه فرهنگی شهر مورد تایید قرار گرفت و پرسشنامه نهایی تنظیم گردید. سطح پایایی پرسشنامه تحقیق با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۴ به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون تحلیل عاملی اکتشافی) استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که نتیجه حاصل از تقلیل ۲۹ متغیر، ۳ عامل بوده است که عبارتند از: عامل اقتصادی، عامل اجتماعی و عامل فرهنگی که در این میان، عامل اقتصادی با مقدار ۸/۶۹ درصد، به تنهایی قادر است ۱۵/۳۹ درصد واریانس را تبیین کند و این امر رابطه بین عوامل اقتصادی و افزایش سن ازدواج را تأیید می‌کند؛ در نتیجه هرچه شرایط اقتصادی و مادی جوانان، به‌عنوان بسترهای بنیادی برای ازدواج، مهیا باشد، تمایل ایشان به تشکیل زندگی مشترک بیشتر می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ازدواج؛ افزایش سن؛ خانواده؛ شهر نوشهر.

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران.

mohammadali68elahi@yahoo.com

^۲ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران (نویسنده مسؤول).

Mt.heydari@znu.ac.ir

^۳ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه زنجان، ایران.

Moharraamisaeed69@gmail.Com

مقدمه و بیان مسأله

نهاد خانواده یکی از اصلی‌ترین نهادهای اجتماعی، محسوب می‌شود که در چند دهه اخیر، تحت تأثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه، تحولات بسیاری را به خود دیده است (غیاثوند و حاجیلو، ۱۳۹۹: ۱۷۷). در بین تمامی نهادها و سازمان‌های اجتماعی، خانواده نقش و اهمیتی خاص و به‌سزا دارد. تمامی آنهایی که در باب سازمان جامعه اندیشیده‌اند، همه مصلحین، حتی رویاگرایان و آنان که به ناکجا آباد روی کرده‌اند، بر خانواده و اهمیت حیاتی آن برای جامعه تأکید ورزیده‌اند (قربانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۲). ازدواج، به‌عنوان خشت اول شکل‌گیری این بنا اهمیتی ویژه دارد و یکی از اصلی‌ترین انتخاب‌هایی است که فرد در طول زندگی‌اش انجام می‌دهد. رضایت از این انتخاب، به مفهوم رضایت از زندگی است و موجب رشد همه‌جانبه فردی و اجتماعی می‌شود (بیجاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۲). فرآیند ازدواج و تشکیل خانواده، همواره در ابعاد مختلف مورد توجه بوده است (خلج آبادی فراهانی، ۱۳۹۸: ۳۰۰) با هسته‌ای شدن خانواده-ها، ازدواج تبدیل به یک تصمیم عاطفی و احساسی شده است. حق انتخاب آزاد همسر، آزادی عمل زنان در ازدواج، تصمیم‌گیری در خانواده، عادی شدن طلاق و موارد مشابه، از جمله تغییرات ازدواج و خانواده محسوب می‌شود (طبیعی و شمسی پور، ۱۳۹۷: ۱۱۸)، به‌طوری‌که، ازدواج، امری فرهنگی و جهانی است، همیشه در طول تاریخ در تمام جوامع وجود داشته است و به مجموعه‌ای از نیازهای اساسی انسان پاسخ می‌دهد. بقای نسل و پرورش فرزندان، تحقق آرزوی دیرین کودکی برای پدر و مادر بودن، دستیابی به عالی‌ترین سطح دوستی و صمیمیت در دوران جوانی و بزرگسالی و تقسیم کار و همکاری و همراهی در طول زندگی از اساسی‌ترین کارکردهای خانواده است (قنبری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۴). بدین لحاظ، ازدواج منبای تشکیل خانواده یعنی اولین و مهم‌ترین واحد اجتماعی بوده است، با این وجود امروزه مسأله تأخیر سنی ازدواج با تحول خانواده به سوی خانواده هسته‌ای و در برخی مناطق در مرحله گذار از این وضعیت پیوند خورده است (فخرایی و پورتقی، ۱۳۹۴: ۶۴).

سن ازدواج در هر جامعه‌ای، بر حسب شرایط مختلف جامعه فرق می‌کند. این تأخیر، پیامدهایی را برای جامعه همراه دارد. نگرمن^۱ در معایب تأخیر در ازدواج معتقد است که تأخیر ازدواج، ممکن است از لحاظ روانشناسی به آسیب‌پذیری جنسی بیانجامد و با سپری شدن دوران شاد زندگی؛ انگیزه تشکیل خانواده مایوس کننده باشد (زارعان، ۱۳۹۷: ۹۱).

1 - Neckerman

سن ازدواج در دهه‌های اخیر، افزایش چشم‌گیری داشته است. آمارها نشان می‌دهد که از هر سه ازدواج در سال ۱۴۰۰ یک مورد به طلاق منجر شده است. مجموع ازدواج کشور در تابستان ۱۴۰۰، ۱۳۴ هزار و ۲۰۸ مورد بوده است. محاسبات نشان می‌دهد که ازدواج در ایران در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹، بیش از ۳۶ درصد کاهش یافته است (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲). این مسأله مختص به کشور ما نیست و عمدتاً کارگزاران اجتماعی در سایر نقاط دنیا این پدیده را یک مسأله و یا بحران اجتماعی نمی‌دانند. علاوه بر این، آمارها نشان می‌دهند که در ایران و بسیاری دیگر از کشورها، فاصله سنی زوجین در حال ازدواج و همچنین پراکندگی یا انحراف معیار سن زنان در هنگام ازدواج، در حال کاهش است. از سوی دیگر ازدواج زودرس در سال‌های اخیر سیری نزولی داشته است. برخلاف بسیاری از کشورهای جهان، درصد زندگی مشترک خارج از ازدواج، به هر دلیل در ایران بالا نیست. همچنین، میزان سقط جنین بسیار کم است و نرخ رشد جمعیت نیز در ایران مثبت بوده است، یعنی نیاز به اقداماتی برای افزایش جمعیت در ایران وجود ندارد. از سوی دیگر، نرخ مجرد قطعی در کشور ما در مقایسه با سایر کشورها چندان بالا نیست. اما، نگرانی‌هایی در حوزه مناسبات بین دو جنس وجود دارد (مرادی و صفاریان، ۱۳۹۱: ۸۳). به عبارت دیگر در ایران، با توجه به روند تحولات مختلف؛ یکی از بخش‌هایی که تغییرات قابل ملاحظه‌ای دید، افزایش سن ازدواج می‌باشد (التجانی و عزیززاده، ۱۳۹۵: ۲). جوانانی که ازدواج نمی‌کنند و یا فرصت ازدواج نمی‌یابند، به خاطر سنت‌های غلط اجتماعی به خانه‌نشینی ناچار می‌شوند، به مجرد تمایل دارند و تا سنین بالا با پدر و مادر خویش زندگی می‌کنند و برای آغاز زندگی توقعات بالایی دارند (فعله‌گری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲).

ضرورت پژوهش حاضر به این دلیل است که تعداد کثیری از جوانان جامعه از مبادرت به ازدواج دوری می‌کنند، به طوری که ملاحظه افرادی که ازدواج نمی‌کنند و سن ازدواج‌شان افزایش یافته است، نگارنده را به این فکر واداشته است تا تأثیر عوامل اجتماعی مؤثر بر افزایش این پدیده را مورد شناخت و کاوش قرار دهد. لذا انجام مطالعه و پژوهش درباره افزایش سن ازدواج از دو جنبه نظری و کاربردی حائز اهمیت می‌باشد. از بعد نظری، انجام مطالعه درباره موضوع فوق، موجب رشد و ارتقای علمی می‌شود و این مطالعه، به‌عنوان یک مطالعه بنیادی، می‌تواند در جهت شناخت این پدیده، مؤثر باشد. از جنبه کاربردی نیز می‌توان با شناخت عوامل مؤثر بر این پدیده، آگاهی‌های لازم را برای از میان برداشتن موانع موجود بر سر راه ازدواج جوانان کسب نمود و نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند راهکارهای مناسب را در اختیار خانواده‌ها، مسئولان متولیان بخش فرهنگی و دولتمردان قرار دهد تا بتوانند با شناخت عوامل تأثیرگذار بر این پدیده، برنامه‌ریزی‌های مقتضی را جهت داشتن جامعه‌ای با سن ازدواج مناسب انجام دهند و ارزش‌های

جوانان را از ازدواج‌گزیزی به سمت ازدواج‌گزینی سوق دهند. از این روی است که توجه و اهمیت به مقوله‌ی ازدواج، همواره مورد تأکید عالمان و جامعه‌شناسان به‌خصوص، در حوزه‌ی مطالعات خانواده بوده است و عدم تحقق آن در شرایط و زمان بهنگام، به‌عنوان دغدغه‌ی ذهنی و فکری مسئولین این حوزه می‌باشد. خانواده، اساسی‌ترین و در عین حال قدیمی‌ترین نهاد اجتماعی است و پویایی و استمرار آن و کارکردهایش همواره در طول زمان حائز اهمیت می‌باشد. هر چند پژوهش‌های زیادی در مورد این موضوع انجام شده است، ولی در اکثر موارد به عوامل ظاهری پرداخته‌اند و از بررسی تحلیلی و ریشه‌یابی دور بوده‌اند که در این پژوهش به نکات بسیاری توجه شده است. نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند راه‌گشای ذهنی مسئولین برای شناخت عوامل مؤثر بر تأخیر در سن ازدواج باشد و با شناخت این عوامل، برنامه‌ریزی جهت برداشتن موانع و بهبود اوضاع اجتماعی تسهیل خواهد شد. شهر نوشهر از شهرهای استان مازندران است. در دو دهه‌ی اخیر، این شهر شاهد رشد شاخص‌هایی همچون رشد شهرنشینی، رشد و گسترش مراکز آموزش عالی، باسوادی، جوانی جمعیت، گسترش وسایل ارتباط جمعی، مهاجرت گسترده از روستاهای منطقه‌ی کجور به این شهر، رشد طبقات متوسط فرهنگی، اقتصادی و مجاورت با شهرهای چالوس و نور که به‌عنوان یکی از شهرهای گردشگرپذیر می‌باشند، بوده است. چنین تغییرات و شاخص‌هایی در نگرش گروه‌های نسلی بی‌تأثیر نیست و انتظار می‌رود این تحولات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، بیش از همه‌ی گروه‌ها، دامن جوانان را بگیرد و به تغییر نگرش‌ها و ارزش‌های آن‌ها در خصوص ازدواج با نسل‌های پیشین منجر شود.

بنابراین هدف این تحقیق، بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش سن ازدواج و ارائه‌ی راه-کارهای اساسی در منطقه‌ی مورد مطالعه می‌باشد. پژوهش حاضر در تلاش است تا به این سؤال پاسخ دهد: مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش سن ازدواج در شهر نوشهر کدام‌اند؟

پیشینه‌ی تحقیق

ضرابی و مصطفوی در سال ۱۳۹۰ در تحقیقی تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر ازدواج در ایران، یک رویکرد اقتصادی» به این نتیجه رسیده‌اند که رابطه‌ی معناداری بین افزایش سن ازدواج و تحصیلات وجود دارد. همچنین متغیر شهری بودن در مقایسه با روستایی بودن در مجموع تأثیر منفی بر سن ازدواج زنان نشان می‌دهد. در میان قومیت‌های مختلف نیز تفاوت سن ازدواج دیده می‌شود؛ به‌طوری که در مدل اول، سن ازدواج زنان گیلانی نسبت به زنان مازندرانی بالاتر بوده است و سن ازدواج زنان بلوچ و زنان لر نسبت به مازندرانی‌ها پایین‌تر می‌باشد و در مدل دوم، سن ازدواج ترکمن‌ها، کردها و گیلک‌ها نسبت به مازندرانی‌ها بالاتر بوده است. همچنین نتایج

نهایی نشان می‌دهد که سن ازدواج در میان خانوارهای طبقات اقتصادی بالاتر، پایین‌تر می‌باشد و نهایتاً سن ازدواج در میان دسته‌های سنی اخیر نسبت به گذشته، با روندی افزایشی رو به رو است. فولادی در سال ۱۳۹۳ در تحقیقی تحت عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی افزایش سن ازدواج با تأکید بر عوامل فرهنگی» به این نتیجه رسیده است که عواملی مانند داشتن شغل، درآمد مناسب و برخورداری از تحصیلات عالی برای ازدواج، دامنه سن ازدواج را افزایش داده است.

مهربانی در سال ۱۳۹۵ در تحقیقی تحت عنوان «سن ازدواج، طول مدت خانواده و درآمد فرد، تحلیلی اقتصادی از منافع ازدواج» به این نتیجه رسیده است که سن ازدواج اثر مثبت بر ازدواج و مدت آن و اثر منفی بر درآمد افراد متأهل دارد. این یافته مؤید آن است که آموزش، می‌تواند عامل مهم بروز چنین واقعیتی باشد، زیرا از یکسو موجب تأخیر در ازدواج می‌شود، از سوی دیگر درآمد فرد را افزایش می‌دهد.

عباس‌زاده و نیکدل در سال ۱۳۹۵ در تحقیقی تحت عنوان «مطالعه بسترهای زمینه‌ساز تأخیر در ازدواج دختران با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی» به این نتیجه رسیده‌اند که اگرچه ۹۰ درصد سوژه‌های بررسی شده تمایل خود را به ازدواج نشان دادند، زمینه‌های فردی و اجتماعی و فرهنگی زیادی را به منزله عامل بازدارنده بر سر راه ازدواج درک کرده‌اند. یافته‌ها گویای آن است که نفوذ تحولات مدرن و شالوده شکنی نه تنها ساختارهای کلان را دچار دگرگونی کرده است، بلکه به شخصی‌ترین و خردترین رویکردهای گزینشی و از آن جمله انتخاب همسر نفوذ کرده است.

شکوری و همکاران سال (۱۳۹۷) در پژوهشی به عوامل مؤثر بر عدم تمایل به ازدواج در بین کارکنان مجرد ادارات شهرستان همدان پرداختند. نتایج این پژوهش که با استفاده از روش پیمایش انجام شده است، نشان می‌دهد که متغیرهای عدم تمکن مالی، دشواری ازدواج، نگرانی از ازدواج ناموفق، اعتقاد به هزینه بالای ازدواج، لذت از مجردی، معاشرت با جنس مخالف و انتظارات آرمان‌گرایانه از ازدواج از عوامل مؤثر بر مجرد افراد مطالعه شده است.

پترونی^۱ و همکاران در سال ۲۰۱۹ در تحقیقی تحت عنوان «واکاوی رابطه بین سن ازدواج و رضایت‌مندی جنسی» از طریق رهیافت تفسیرگرایانه و تحلیل محتوا به این نتیجه رسیده‌اند که افزایش سن قانونی رضایت جنسی، نوجوانان را از دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی که برای محافظت از خود نیاز دارند، محدود می‌کند.

^۱.Petroni

همکا^۱ و همکاران در سال ۲۰۲۱ در تحقیقی تحت عنوان «تدوین قانون ازدواج در خصوص محدودیت سنی ازدواج بر اساس قانون شماره ۱۶ سال ۲۰۱۹) با استفاده از روش کدگذاری کیفی به این نتیجه رسیده است که با اعمال این قانون از افزایش سن ازدواج جلوگیری خواهد شد. تصویب طرح افزایش حداقل سن ازدواج، پیامدهای منفی از جمله کاهش نرخ باروری کل کشور را به دنبال دارد. به علاوه با توجه به کاهش سن بلوغ جوانان، افزایش فساد اخلاقی از جمله پیامدهای آن است.

کوهن^۲ در سال ۲۰۱۹ در تحقیقی تحت عنوان «افزایش سن ازدواج در زنان و مردان آمریکایی» از طریق مشاهدات میدانی و از طریق ابزار پرسشنامه به این نتیجه رسیده است که رابطه معناداری بین نژادها و افزایش سن ازدواج وجود دارد. همچنین در بین متغیرهای مورد بررسی، مهم‌ترین متغیر اثرگذار بر سن ازدواج، متغیر دسترسی و استفاده از وسایل ارتباط جمعی بوده است و بعد از این متغیر، متغیرهای اختلاف نگرش افراد با والدین و نیز توقعات اجتماعی، بیشترین سهم را در افزایش سن ازدواج دارند. این در حالی است که متغیرهای توقعات اقتصادی و پایگاه اقتصادی اجتماعی والدین، نقش بسیار ناچیزی در افزایش سن ازدواج دارد.

با عنایت به مروری بر نتایج ادبیات تحقیق، می‌توان اظهار نمود در پژوهش‌های انجام‌گرفته در حوزه عوامل مرتبط با افزایش سن ازدواج، تاکنون اقدام درخور توجهی در خصوص شاخص‌سازی این مفهوم صورت نگرفته است و غیر از مقاله عباس زاده و نیک دل (۱۳۹۵) که با انتقادات قابل‌تأملی در حوزه نگرش‌ها و شاخص‌ها مواجه شده است، مابقی پژوهش‌ها در حد تبیین ساختار نظری و تشریح حوزه‌ها باقی‌مانده‌اند. از این‌رو جای خالی تحقیقی که بتواند با ارائه یک تحلیل متکی به روش‌های علمی که دید جامعی از مسئله عوامل مرتبط با افزایش سن ازدواج ارائه دهد، خالی است. لذا اهمیت بررسی این موضوع را می‌توان در کمک به پیشرفت تخصصی و افزودن بر ادبیات علمی موضوع و برنامه‌ریزی عوامل مرتبط با افزایش سن ازدواج مطرح کرد، زیرا تاکنون در زمینه فوق، بررسی‌های بنیادین صورت پذیرفته است و به تبع آن در کشور ما نیز این موضوع تاکنون چندان مورد بررسی و توجه پژوهشگران و برنامه‌ریزان قرار نداشته است. ارزش عملی پژوهش نیز به نوبه خود می‌تواند در جهت کمک به تغییر، بهبود و اصلاح روش‌ها و الگوهای مواجهه با برنامه‌ریزی عوامل مرتبط با افزایش سن ازدواج باشد.

¹ Hamka

² Cohen

مبانی نظری

ازدواج از مهم‌ترین رسوم معمول در تمام جوامع است که به دلیل نقش مهم آن در فراهم کردن ساختار و زیر بنای تشکیل خانواده و گسترش نسل، مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نوع ارتباط معرفی شده است (نیکخواه، ۱۳۹۶: ۱۰۰). ازدواج یک پیوند مقدس، عقلانی و عاطفی بین دو نفر است، برای رسیدن به یک خانواده مستقل که در سایه آن فرد به دریافت حس آرامش، هماهنگی، همدلی و همسویی در زندگی نایل می‌گردد (آرمند و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۴). تشکیل خانواده، آرامش و امنیت را برای جامعه به ارمغان می‌آورد و در صورتی که احساس افراد نسبت به زندگی مشترک مطلوب باشد، آنان را از امنیت و رفاه و سلامت برخوردار می‌سازد. برآورد آنها از توانایی‌های‌شان را می‌افزاید، پذیرش مسئولیت و ایفای نقش والدینی را ترغیب می‌کند و کودکان را علیه فقر، بیمه می‌کند (بشیری خطیبی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳۰). این روزها در جامعه ما این باور به وجو آمده است که با تأخیر انداختن ازدواج، فرد می‌تواند به تحصیل خود برسد و از این طریق تا آخر عمر یک شغل خوب و پر درآمد به دست خواهد آورد (عالمی نیسی، ۱۳۹۵: ۶۶). ازدواج، مقوله‌ای چندبعدی است که معضلات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... می‌تواند موانعی بر سر راه آن باشند (بشیر و آقایی چاوشی، ۱۴۰۰: ۱۳۲).

عوامل مؤثر بر سن ازدواج عبارتند از: سن بلوغ، مقررات دینی و مذهبی، آداب و سنن و فرهنگ جامعه، قوانین و مقررات اجتماعی، وضع اقتصادی، نوع شغل میزان تحصیلات و جنس فرد (کاوه و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۵۴). از دیدگاه ولد خانی (۱۳۹۵: ۱۷۵)، هر عاملی که باعث عدم شکل‌گیری ازدواج دختر و پسر شده است و با آن را به تأخیر بیندازد، عامل بازدارنده ازدواج نامیده می‌شود که این عوامل و فاکتورها عبارتند از: مشکلات اقتصادی و تشریفات و رسوم غلط، آزادی‌های غلط و گریز از مسئولیت، خدمت سربازی پسران، مشکل تهیه مسکن، مشکل پسندی و وسواس در انتخاب همسر، فقر و تهیدستی، برهم خوردن تعادل و توازن دختر و پسر آماده ازدواج به دلیل مهاجرت از روستاها به تحصیلات دانشگاهی، انحرافات جنسی و روابط نامشروع، ناتوانی جنسی مرد و سرد مزاجی زن، روابط عشقی شدید یعنی عاشق شدن، ناهماهنگی سطح اقتصادی و اجتماعی خانواده طرفین، گذشت زمان و مسن شدن دختر یا پسر، محارم رضاعی، تفاوت زیاد هوشی دختر و پسر، اختلافات عقیدتی و مذهبی و ... که گاهی این عوامل قابل رفع هستند و اساساً مهم نمی‌باشند مثل (فقر، تنگدستی، زمان تحصیل و...) گاهی هم این موانع قابل رفع نبوده و ازدواج نباید صورت گیرد نظیر: روابط عشقی، اختلاف شدید، تحصیلات، مشکلات اقتصادی و عدم توافق کامل خانواده دو طرف (جهانبخشی و فضل‌اللهی قمشی، ۱۳۹۵: ۱۵۸).

از دیدگاه هزار جریبی و آستین فشان (۱۳۸۸: ۱۵) از اثرات منفی بالا رفتن سن ازدواج به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد: تخریب و تهدید بهداشت روانی؛ بروز و ظهور اختلالات و بیماری روانی و اجتماعی مانند افسردگی، اضطراب، اعتیاد و بزهکاری اجتماعی و به هدر رفتن انرژی عظیم افراد که مانع از رشد و اعتلای اجتماعی می‌شود. به عقیده صادقی و شکفته گوهری (۱۳۹۶: ۱۴۴)، نرخ بالای بیکاری در میان جوانان باعث تأخیر در ازدواج می‌شود. تأخیر در سن ازدواج، معمولاً تبعات بسیاری به همراه خواهد داشت، خصوصاً برای جوامعی که در بسیاری از حوزه‌ها هنوز سنتی هستند، تبعاتی چون کاهش باروری، کاهش مسئولیت اجتماعی، گرایش به ارتباطات غیر متعارف دختر و پسر، بد خلقی در زندگی به دلیل عدم ارضای نیازهای فرد، افزایش دل‌نگرانی خانوادها، افسردگی، اختلالات جنسی و گرایش به مواد مخدر را در بر خواهد داشت (نصرتی نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۵).

چارچوب نظری تحقیق

یکی از نظریه‌های جمعیت‌شناسی مرتبط با ازدواج، نظریه گذار جمعیتی دوم با تأکید بر تأثیر هماهنگ عوامل اقتصادی و اجتماعی است. طبق نظریه گذار جمعیتی دوم، افزایش تصاعدی در خودمختاری فردی در زمینه‌های اخلاقی، مذهبی و سیاسی، اساس تغییرات انجام گرفته در تشکیل خانواده است (ترابی، ۱۳۹۵: ۱۱۳).

همچنین طبق نظریه نوسازی، جوامع سنتی نیز از پیامدهای مدرنیته در امان نبوده است و با ورود مدرنیته، این جوامع تحت تأثیر مدرنیته واقع می‌شوند. چنانکه جامعه ایران نیز جامعه‌ای سنتی بوده است و ورود مدرنیته بر خیلی از آموزه‌های سنتی و دینی آن، از جمله ازدواج زودهنگام و بهنگام، تأثیر منفی داشته است (حبیب‌پور گتایی و غفاری، ۱۳۹۰: ۲۰). کومار^۱، مدرنیزاسیون را با ملاحظه کلی‌ترین سطح، در اصل فردی شدن، تمایز یا تخصصی شدن و انتزاع می‌داند. وی نوسازی را دارای دو مرحله می‌داند. ابتدا باعث پیدایش نهادها و ارزش‌های اجتماعی جدید می‌شود که در این مرحله، مقاومت‌های اولیه، به صورت شدید و طولانی می‌باشد، ولی عموماً محکوم به شکست است و سپس با مدرن‌سازی جامعه، مسائل جدید اجتماعی هم‌چون فردگرایی، افزایش جرم و انحرافات، از خودبیگانگی، طلاق و عدم ثبات خانواده مشاهده می‌شود. همچنین، بنا بر نظر گیدنز، مدرنیته به شیوه‌هایی از زندگی یا سازمان اجتماعی مربوط می‌شود که از قرن هفدهم به بعد در اروپا پیدا شد و به تدریج، تفوذی کم و بیش جهانی پیدا کرد. مدرنیته در ساده‌ترین صورت، شکل خلاصه شده تعبیر جامعه مدرن با تمدن صنعتی است. تجدد، تغییرات

^۱. Koomar

ریشه‌ای در کیفیت زندگی روزمره پدید می‌آورد و بر خصوصی‌ترین وجوه تجربیات ما اثر می‌گذارد. هیچ کس نمی‌تواند از تغییرات ناشی از مدرنیته گریزی داشته باشد. از نظر گیدنز، مدرنیته همانند شمشیر دولبه‌ای است؛ تحول نهادهای اجتماعی مدرن و گسترش جهانی آنها، در مقایسه با نظام پیشامدرن، امکانات بسیار بیشتری را جهت برخورداری از یک زندگی ایمن و خوشایند برای انسان آفریده است. اما روی تلخی نیز دارد که در قرن کنونی بسیار آشکار شده است؛ دنیای مجدد کنونی، سرشار از تهدیدها و خطرات هول‌انگیز است، نه به دلیل آنکه به طرزی اجتناب‌ناپذیر به سوی مصیبت و فاجعه پیش می‌رود، بلکه به این علت که خطرهای احتمالی بی سابقه‌ای را وارد میدان می‌کند (خندان و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۶۶).

از منظر تئوری رابطه ناب، مهم‌ترین دگرگونی‌هایی که مدرنیته در روابط دوستانه ایجاد کرده است، دوستی با جنس مخالف بوده است. روابط دوستانه با جنس مخالف در جامعه سنتی در قالب مقوله همسرگزینی و ازدواج جای داشته است، اما هر چه جامعه پاساستی، توسعه بیشتری یافته است، حرکت به سوی آنچه می‌توان آن را رابطه ناب در روابط دوستانه با جنس مخالف، زناشویی و خانواده نامید، سرعت بیشتری گرفته است. گیدنز رابطه ناب را نوعی رابطه اجتماعی برابر و خودمرجع، می‌داند که تنها وابسته به احساس رضایت یا پاداش مشخصی است که از خود همان رابطه حاصل می‌شود. از دیدگاه او رابطه ناب، پدیده‌ای است که در شرایط اجتماعی مدرنیته متأخر امکان‌پذیر شده است. او ظهور این رابطه را مسأله‌ای جدید برای عرصه‌های نوین زندگی شخصی می‌داند. تغییر شکل صمیمیت و رابطه ناب که ابتدا در کشورهای غربی و پیشرفته به دنبال تحولات فرهنگی دهه ۱۹۶۰ و پس از آن به‌طور گسترده‌ای شیوع یافت، امروزه در اثر توسعه وسایل ارتباطی، به‌ویژه اینترنت و پیشرفت حاصل از آن، به امری فرهنگی در سطح جهان تبدیل شده است (ابراهیمی و مهداد، ۱۳۹۸: ۳۵۷).

مک کرات^۱ دو دسته علل تعیین‌کننده ازدواج را مشخص نموده است. دسته اول آن‌هایی هستند که موجب می‌شوند ازدواج برای فرد رضایت بیشتری را نسبت به مجرد ماندن تأمین کند و دسته دوم مواردی هستند که موجب می‌شوند ازدواج در میان بسیاری از جایگزین‌های نامطلوب برای فرد، کم‌تر نامطلوب باشد. آن‌ها با بررسی ۲۳ قضیه مربوط به عوامل اقتصادی و اجتماعی مرتبط با ازدواج، یک قضیه نظری عام را مطرح نموده‌اند، به این صورت که هر قدر تفاوت مثبت بین رضایت مورد انتظار از ازدواج و رضایت دریافت شده از موقعیت کنونی فرد، بیشتر باشد، احتمال ازدواج زودرس، بیشتر خواهد بود (نیازی، ۱۳۹۴: ۳۷).

¹ - McCrate

یکی از نظریاتی که می‌توان در بررسی تأخیر در سن ازدواج از آن بهره جست، نظریهٔ دگرگونی ارزش‌ها از رونالد اینگلهارت^۱ است، در این نظریه، به‌صورت مستقیم، اشاره‌ای به تأخیر در سن ازدواج نشده است، اما به تأثیر فرهنگ و ارزش‌های یک اجتماع، بر نقش‌ها و هنجارهای جنسی (مانند کاهش اهمیت ازدواج و نرخ پایین مولید) اشاره شده است. با توجه به اینکه در جامعهٔ ایرانی، سنت و ارزش‌های مربوط به حوزهٔ خانواده کماکان موضوعیت خود را حفظ کرده‌اند، بررسی این دگرگونی در زمینهٔ تأخیر در سن ازدواج که از چند سال گذشته تا به امروز روندی صعودی داشته است، می‌تواند تأثیر زیادی در روشن ساختن ابعاد این مسأله داشته باشد. اینگلهارت، دو فرضیهٔ اساسی برای دگرگونی ارزش‌ها مطرح می‌کند:

۱. فرضیهٔ کمیابی: اولویت‌های فرد بازتاب محیط اجتماعی و اقتصادی است. شخص بیشترین ارزش‌ها را برای آن چیزهایی قائل می‌شود که عرضهٔ آنها نسبتاً کم است.

۲. فرضیهٔ اجتماعی‌شدن: مناسبات میان محیط اجتماعی اقتصادی و اولویت‌های ارزشی، یک رابطهٔ مبتنی بر تطابق بلافاصله نیست: یک تأخیر زمانی محسوس در این میان وجود دارد، زیرا ارزش‌های اصلی شخص تا حدود زیادی انعکاس شرایطی است که در طول سال‌های قبل از بلوغ وی حاکم بوده است.

این دو فرضیه باهم، مجموعهٔ به هم پیوسته‌ای از پیش‌بینی‌های مربوط به دگرگونی ارزش‌ها را پدید می‌آورند. «اول، در حالی‌که فرضیهٔ کمیابی دلالت بر این دارد که رونق و شکوفایی اقتصادی به گسترش ارزش‌های فرامادی می‌انجامد، فرضیهٔ اجتماعی‌شدن مبین این است که نه ارزش‌های فردی و نه ارزش‌های یک جامعه، به‌طور کلی یک شبه تغییر نمی‌کند. برعکس، دگرگونی اساسی ارزش‌ها، به‌تدریج و بیشتر به طرز نامرئی روی می‌دهد، این دگرگونی در مقیاس وسیع، وقتی پدید می‌آید که یک نسل جوان‌تر، جایگزین نسل مسن‌تر در جمعیت بزرگسال یک جامعه می‌شود. دوم، پس از یک دوره افزایش سریع امنیت جانی و اقتصادی، شخص انتظار دارد بین اولویت‌های ارزشی گروه‌های بزرگ‌تر و جوان‌تر تفاوت‌های محسوسی بیابد (پیری، ۱۳۹۶: ۳۶). طبق مطالب نظری مطرح شده در بالا، تأخیر در سن ازدواج یک پدیدهٔ رو به گسترش در بین جوانان تحصیل کرده است. مدرنیته و فرآیندهای نوسازی آن تا حد زیادی مسبب تغییرات در خانواده و ارزش‌های مربوط به ازدواج می‌باشد. هر چند در اینجا ممکن است، برخی نظریه‌پردازان به‌صورت مستقیم به تبیین موضوع تأخیر در سن ازدواج اشاره‌ای نکرده باشند، لیکن کلیات و چهارچوب نظری آنان تا حد زیادی روشن‌کنندهٔ این مسأله بوده است و اینکه

^۱ Ronald Inglehart

صاحب‌نظران و اندیشمندان گوناگونی از مرتن گرفته تا گیدنز و اینگلهارت به طرح مباحث به- صورت مستقیم و غیرمستقیم در باب تأخیر در سن ازدواج و در قالب طرح کلان، میانی و خرد پرداخته‌اند. در سطح کلان، تحولات ساختاری حادث‌شده متأثر از مدرنیته که سبب افزایش سن ازدواج شده است، در حوزه‌های مرتبط با شرایط اقتصادی و پایگاه اجتماعی تحقق پیدا کرده است، مطابق با نظر به مرتن^۱ (۱۳۷۹)، از یک طرف، کارایی پایین نظام اجتماعی در برآورده کردن و مهیا ساختن مقدمات ازدواج انسان مانند هزینه‌های سنگین ازدواج و از طرف دیگر، تجمل‌گرایی به دلیل عدم هم‌خوانی بین اهداف و خواسته‌های اجتماعی با آنچه که شخص به لحاظ فردی می‌خواهد، سبب تأخیر در سن ازدواج جوانان می‌شود. در سطح میانی می‌توان به عدم تناسب و هم‌خوانی بین صنعت و آموزش اشاره کرد، جایی که افراد مدارک تحصیلی و آموزشی لازم را برای ورود به بازار کار؛ که مقدمه تشکیل خانواده و ازدواج است، کسب می‌کنند، ولی از کار و نظام‌های حمایت‌کننده خبری نیست. می‌توان از تأثیر صنعت و زندگی شهرنشینی، تضعیف گروه‌های خویشاوندی و افزایش حقوق و آزادی زنان (گیدنز^۲)، عادت‌واره و تجربه زیسته در اجتماع (بورديو^۳)، کاسته شدن از میزان فشار و تحمیل به هنگام ازدواج (مک دونالد^۴ و هیروول)، بیکاری (پارسونز^۵) و میزان درآمد (اینگلهارت) با تأخیر در سن ازدواج، رابطه برقرار ساخت؛ در برخی موارد، برای فرد این امکان وجود ندارد که بخواهد همسری مطابق با معیارهای تحصیلی، سنی و مذهبی خود پیدا کند، لذا تا حد زیادی از سن ازدواج به موقع خارج شده و با نوعی سردرگمی و ابهام مواجه می‌شود. در جامعه‌ای مانند ایران، می‌توان گفت که کم‌ترین تناسب بین مدرک تحصیلی فرد و شغل او، در آینده وجود دارد، بیکاری و میزان پایین درآمد افراد، پاسخگوی ازدواج و نیازهای مابعد آن نیست. از طرف دیگر، متغیرهای سطح خرد، بیشتر واکنش افراد به تغییرات اجتماعی و دگرگونی ارزش‌های مربوط به خانواده و ازدواج را شامل می‌شوند. هنگامی که در جامعه‌ای مانند ایران، از تأثیر سنت، قواعد اجتماعی و ارزش‌های فرهنگی کاسته می‌شود، قواعد و حقوق مربوط به آزادی‌های فردی و مدنی و آزادی جنسی، نقش پررنگی در ازدواج افراد ایفا می‌کنند. مطابق با نظریه انتخاب عقلانی، فرد به محاسبه سود و زیان ازدواج می‌پردازد، در جامعه‌ای که اتکا و امیدواری کمی نسبت به آینده برای جوانان وجود دارد، تأخیر در

¹ Merten

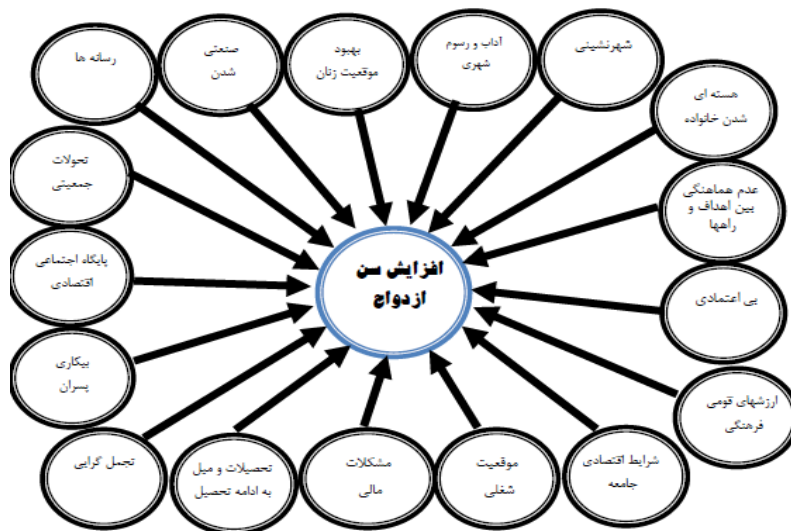
² Gidnez

³ Bordio

⁴ Donald and hirol

⁵ Parisenz

سن ازدواج دیگر نمی‌تواند چندان غیرمعمول به نظر برسد. سطح تحصیلات (پارسونز^۱)، سطح آگاهی جوانان (کاستلز^۲)، آزادی جنسی و فردگرایی (گیدنز^۳)، حق خود مختاری و خوداتکایی برای خود قائل شدن (بونک^۳) شکل‌گیری الگوهای مصرفی مبتنی بر تفریح، موسیقی و مدگرایی، تا حد زیادی زمینه‌ساز تأخیر در ازدواج جوانان می‌شوند (همان: ۵۴).

شکل شماره یک- مدل مفهومی نظری پژوهش

(نیازی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۷).

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی است، از نظر جمع‌آوری اطلاعات از نوع اکتشافی می‌باشد، از نظر ماهیت به علت توصیف ویژگی‌های جامعه آماری و شناسایی الگو، توصیفی-تحلیلی است و از نظر ابزار، مبتنی بر پرسشنامه می‌باشد. جهت گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر، از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایشی استفاده شده است. قلمرو مکانی پژوهش، شهر نوشهر می‌باشد که طبق فرمول کوکران تعداد نمونه ۳۸۴ نفر می‌باشد. انتخاب خانوارها به

¹ Parosenz

² Castlez

³ - Bunk

صورت نمونه گیری تصادفی ساده^۱ بوده است، تا اصل فرصت برابر به منظور انتخاب خانوار رعایت شده باشد. در این شیوه نمونه گیری، هر یک از عناصر جامعه مورد نظر، برای انتخاب شدن، شانس مساوی دارند. در این روش، افراد از فهرست جامعه آماری که به همین منظور، شماره گذاری و تهیه شده است، به صورت تصادفی انتخاب می شوند. مطابق قانون احتمال، افراد انتخاب شده باید دارای ویژگی هایی همانند جامعه ای باشند که از آن انتخاب شده اند. بر این اساس و به منظور دستیابی به نتایج مطلوب، پرسشنامه ای جهت بررسی افزایش سن ازدواج در شهر نوشهر تدوین شد. قابل ذکر است که در امتیازدهی بر سؤالات پرسشنامه از طیف لیکرت ۵ گزینه ای استفاده شده است. روایی پرسشنامه با کمک ۱۰ نفر از اساتید حوزه فرهنگی شهر، مورد تأیید قرار گرفت و پرسشنامه نهایی تنظیم گردید. سطح پایایی پرسشنامه تحقیق با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۴ به دست آمد که بیانگر ضریب اعتماد بالا می باشد و برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون تحلیل عاملی) استفاده شده است.

جدول شماره یک- معرفی شاخص های تحقیق

شاخص	بعد
شغل مناسب	اقتصادی
مشکل تهیه مسکن	
مهریه سنگین	
مخارج هنگفت خرید طلا و جواهر	
بیکاری	
سطح انتظارات	اجتماعی
نظرات خانواده	
بی اعتمادی اجتماعی	

¹ -Simple Random Sampling

لذت بردن از دوران مجرد و تحصیلات	فرهنگی
سبک زندگی	
آداب و رسوم تشریفات ازدواج	
اولویت یافتن اشتغال و استقلال اقتصادی در جامعه	
آزادی روابط دختر و پسر و نگرانی فرهنگی	

ماخذ: فولادی (۱۳۹۳)، عسگری و همکاران (۱۳۹۷)؛ عباس زاده و نیکدل (۱۳۹۵)؛ صادقی و شکفته گوهری (۱۳۹۶)؛ مرادی و صفاریان (۱۳۹۱)، شفایی و همکاران (۱۳۹۴)

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که از میان ۳۸۴ پاسخگو، ۶۲ درصد در گروه سنی ۳۰-۴۰ بوده، ۵۵ درصد متأهل و از نظر سطح تحصیلات ۷۱ درصد در رده دیپلم و زیردیپلم می‌باشند، از منظر جنسیت ۵۱ درصد را مردان، محل تولد ۸۹/۸ درصد بومی شهر نوشهر، همچنین از منظر اشتغال ۶۷/۴ درصد شاغل بوده‌اند

جدول شماره دو-ویژگی‌های توصیفی پاسخگویان

بیشترین درصد	بیشترین تعداد	ویژگی‌های پاسخگویان	
۵/۷	۲۲	۰-۳۰	سن
۶۱/۹	۲۳۸	۳۱-۴۰	
۲۳/۱	۸۹	۴۰-۵۰	
۹/۱۱	۳۵	بیشتر از ۵۰	
۲۰/۳	۷۸	زیر دیپلم	
۵۱/۳	۱۹۷	دیپلم	
۱۲/۷	۴۹	لیسانس	
۱۵/۳	۵۹	فوق لیسانس	
۰/۲۶	۱	دکتری	

۴۵	۱۷۳	مجرد	تاهل
۵۵	۲۱۱	تاهل	
۴۸/۶	۱۸۷	زن	جنسیت
۵۱/۳	۱۹۷	مرد	
۸۹/۸	۳۴۵	بومی	محل تولد
۱۰/۱	۳۹	غیربومی	
۶۷/۴	۲۵۹	شاغل	اشتغال
۳۲/۷	۱۲۵	بیکار	

آمار استنباطی

به منظور سنجش مهم ترین عوامل بازدارنده ازدواج و از این طریق افزایش سن ازدواج در شهر نوشهر، از آزمون تحلیل عاملی استفاده شده است.

جدول شماره سه - آزمون بارتلت در سطح معناداری

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معناداری
مهم ترین موانع افزایش سن ازدواج شهر نوشهر	۰/۷۶۱	۱۱۰۹/۲۴	۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق

همچنین متغیرهای مورد بررسی توسط آزمون تحلیل عاملی؛ عامل سازی گردیده است. بدین صورت که متغیرهای بارگذاری شده در هر عامل که بالای ۰/۵ هستند، یک عامل را تشکیل می دهند و متغیرهایی که امکان تجمع با این ها را ندارند، عامل دیگری را تشکیل می دهند. نتیجه حاصل از تقلیل ۲۹ متغیر، ۳ عامل بوده است که در جدول (۴) آورده شده است.

جدول شماره چهار - عامل بندی متغیرهای مورد مطالعه

نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
اقتصادی	۸/۶۹	۱۵/۳۹	۱۵/۴۱

اجتماعی	۷/۳۲۹	۱۳/۶۹	۲۸/۹۸
فرهنگی	۶/۷۸۹	۱۲/۱۸	۴۱/۱

منبع: یافته‌های تحقیق

- تجزیه و تحلیل عامل‌ها

در ذیل، متغیرهای هر عامل با توجه به بارهای عاملی آورده شده‌اند.

الف-عامل اقتصادی

مقدار ویژه این عامل ۸/۶۹ درصد می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۵/۳۹ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل، ۵ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۵ متغیر مورد بررسی در این عامل، متغیر بیکاری با بار عاملی ۰/۶۹۲ درصد و شغل مناسب با بار عاملی ۰/۸۰۶ درصد، به‌عنوان مهم‌ترین مانع افزایش سن ازدواج شناخته شدند.

جدول شماره پنج- متغیرهای بارگذاری شده در عامل اول

متغیر	بار عاملی
شغل مناسب	۰/۸۰۶
مشکل تهیه مسکن	۰/۴۲۳
مهریه سنگین	۰/۵۳۴
مخارج هنگفت خرید طلا و جواهر	۰/۴۰۷
بیکاری	۰/۶۹۲

عامل اجتماعی

مقدار ویژه این عامل ۷/۳۲۹ درصد می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۳/۶۹ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل، ۴ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۴ متغیر مورد بررسی در این عامل، سطح انتظارات با بار عاملی ۰/۶۶۷ درصد در عامل اجتماعی، به‌عنوان مهم‌ترین موانع افزایش سن ازدواج شهر نوشهر شناخته شدند.

جدول شماره شش- متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم

متغیر	بار عاملی
-------	-----------

۰/۴۱۶	سطح انتظارات
۰/۲۱۸	نظرات خانواده
۰/۶۶۷	بی اعتمادی اجتماعی
۰/۴۱۴	لذت بردن از دوران مجرد و تحصیلات

عامل فرهنگی

مقدار ویژه این عامل ۶/۷۸۹ درصد می باشد که به تنهایی قادر است ۱۲/۱۸ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل، ۴ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۴ متغیر مورد بررسی در این عامل، متغیر آزادی روابط دختر و پسر و ولنگاری فرهنگی با بار عاملی ۰/۶۸۰ درصد و اولویت یافتن اشتغال و استقلال اقتصادی در جامعه ۰/۶۷۰ درصد، در عامل فرهنگی، به-عنوان مهم ترین موانع افزایش سن ازدواج در شهر نوشهر شناخته شدند.

جدول شماره هفت - متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم

متغیر	بار عاملی
سبک زندگی	۰/۴۸۱
آداب و رسوم تشریفات ازدواج	۰/۶۳۵
اولویت یافتن اشتغال و استقلال اقتصادی در جامعه	۰/۶۷۰
آزادی روابط دختر و پسر ولنگاری فرهنگی	۰/۶۸۰

بحث و نتیجه گیری

تأخیر در ازدواج و تجربه طولانی شدن دوران مجرد برای جوانان در سال های اخیر به موضوع مهم و قابل تأملی در شهرهای بزرگ ایران تبدیل شده است. هدف این پژوهش، بررسی مهم ترین عوامل مؤثر بر افزایش سن ازدواج و ارائه راهکارهای اساسی در شهر نوشهر می باشد. نتایج حاکی از آن است که عامل اقتصادی با مقدار ۸/۶۹ به عنوان مهم ترین موانع افزایش سن ازدواج شهر نوشهر شناخته شد. این امر بر یافته های پژوهش ندوشن و همکاران ۱۳۹۷ منطبق بوده که نشان داد که زنانی که بر مبنای اکثر متغیرها و عوامل اقتصادی - اجتماعی مورد بررسی در این پژوهش، (نظیر تحصیلات، درآمد، وضعیت اشتغال، سطح توسعه یافتگی استان و ...)،

پایین‌ترین موقعیت اقتصادی و اجتماعی را دارا هستند، به‌طور متوسط در سنین بالاتری ازدواج می‌کنند. سپس، میانگین سن ازدواج زنان در سطوح متوسط موقعیت اقتصادی-اجتماعی، به کمترین مقدار خود می‌رسد و مجدداً برای زنان دارای بالاترین موقعیت اقتصادی-اجتماعی، به بیشترین مقدار خود می‌رسد. پیام این یافته‌ها آن است که اجرای سیاست‌هایی که بتواند به کاهش نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی و افزایش سطح عدالت اجتماعی کمک کند، می‌تواند شرایط ازدواج را در ایران تسهیل نماید. پژوهش مهربانی در سال ۱۳۹۵ نیز شواهدی را در حمایت از اثر منفی موقعیت اقتصادی (طبقه‌بندی) به هنگام ازدواج ارائه می‌دهد که این متغیر بیانگر درآمد غیر دستمزدی افراد در زمان تشکیل خانواده است. با این وصف، پایین آمدن سن ازدواج می‌تواند یکی از عوارض کاهش شکاف طبقاتی (با ثبات سایر شرایط) در جامعه باشد. از نظر التجائی و عزیزاده (۱۳۹۵)؛ نیز برای حل مسأله‌ای اجتماعی به نام بالارفتن سن ازدواج، باید به بهبودی اوضاع اقتصادی به شکل کاهش تورم و بیکاری همت گماشت. در این ارتباط، انتظاری و همکاران (۱۳۹۶)، نیز نشان دادند پایگاه اجتماعی-اقتصادی پسران با ضریب به‌طور مستقیم بر افزایش سن ازدواج آنها تأثیر می‌گذارد. به عبارتی با بالاتر رفتن میزان تحصیلات، درآمد و منزلت شغلی پسران، سن ازدواج آنها افزایش می‌یابد. نتایج نشان می‌دهد پایگاه اقتصادی-اجتماعی خانواده دختران و پایگاه اقتصادی-اجتماعی پسران جوان، بیشترین تأثیر را بر افزایش سن ازدواج آنها دارد. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که وجود رابطه معکوس بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی با سن ازدواج، بیانگر تغییر در سبک زندگی خانواده و نظام ارزش‌های اجتماعی است. برخی پیشنهادات منتج از یافته‌های تحقیق به شرح ذیل خواهند بود:

- بسیج کردن دستگاه‌های فرهنگی و اقتصادی کشور جهت فراهم کردن منابع و امکانات خود در زمینه سامان‌دهی و بهبود امر ازدواج
- فراهم کردن زمینه شغلی و صنعتی مناسب برای جوانان
- تشویق فرزندان از طریق خانواده‌ها در امر ازدواج
- فرهنگ‌سازی در رسانه‌ها و تبلیغات شهری
- دادن مسکن برای پسران و به تبع آن کم شدن مشغله فکری آنها و اقدام برای ازدواج.

- گسترش فرهنگ قناعت و ساده‌زیستی
- برگزاری کلاس‌های آموزشی در ارتباط با ازدواج و تحلیل و بررسی پیامدهای به تأخیرانداختن آن.
- ایجاد مراکز ویژه برای شناختن موقعیت‌های افراد طالب ازدواج و فراهم کردن زمینه آشنایی خانواده‌ها و خواستگاری در مواردی که با معیارهای مورد نظر دختر و پسر هم‌خوانی داشته باشد.
- فراهم کردن امکانات ازدواج، به دور از مخارج غیرضروری و در چارچوب فرهنگ دینی، از نوع ازدواج‌های گروهی که در سال‌های اخیر شاهد برگزاری ساده و صمیمی آنها بوده‌ایم، تا به این وسیله جوانان بتوانند با صرفه‌جویی، زمینه یک زندگی ساده و سالم را فراهم کنند.
- منحصرنکردن امکانات مادی و رفاهی به دانشجویان و جوانان ساکن در پایتخت و تقسیم تسهیلات بین همه قشرها و گروه‌ها در شهرها و شهرستان‌های مختلف.
- قرار دادن افرادی که ازدواج کرده‌اند در اولویت‌های اشتغال و در واقع، توجه به اشتغال جوانان به دور از تبعیض و رابطه‌محوری.
- باید تدابیری از سوی مریمان، مسؤولان فرهنگی و دولت در نظر گرفته شود که جوانان و نوجوانان در ابعاد گوناگون جسمی، جنسی، عقلی، اجتماعی، عاطفی و اقتصادی، به‌طور هماهنگ و متناسب رشد نمایند. آنچه در حال حاضر مشاهده می‌شود نا هم‌ترازی رشد و بلوغ جنسی و جسمی با دیگر ابعاد رشد یعنی رشد عقلی، اجتماعی، اقتصادی و عاطفی جوانان و نوجوانان است. از این‌رو، جوانان سال‌ها پس از رسیدن به بلوغ جنسی، منتظر یافتن شغل مناسب، تکمیل تحصیلات و دیگر پیش‌نیازهای زندگی باقی می‌مانند که در نتیجه، یا اصلاً به آن دست نمی‌یابند و یا وقتی به آن‌ها می‌رسند که دیگر شادابی، طراوت و انگیزه ازدواج را ندارند، در هر دو صورت، زندگی آسیب‌پذیر و در معرض خطرات جدی است.

منابع

۱. ابراهیمی، مرضیه و فاطمه مهداد (۱۳۹۸) «مطالعه کیفی زمینه‌های اجتماعی گرایش دختران به روابط پیش از ازدواج (مورد مطالعه: دانشجویان دختر خوابگاه شهر ارومیه)»، **مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران**، دوره ۸، شماره ۲: ۳۷۸-۳۵۳.
۲. ابراهیمی، نازیلا؛ کرای، امین؛ عباسپور، ذبیح اله و مسعود شهبازی (۱۳۹۹) «بررسی تأثیر ابعاد هویت فردی بر نگرش به ازدواج با میانجی‌گری مؤلفه‌های افق ازدواج در دانشجویان دختر مجرد تحصیلات تکمیلی»، **پژوهش‌نامه زنان**، دوره ۱۱، شماره ۳۱: ۲۴-۱.
۳. آرمند، محمدعلی؛ مرادی، ناهید و فرشته نوروزی (۱۳۹۵) «تحلیلی بر روند ازدواج و طلاق استان کردستان طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۴»، **پژوهش‌های جامعه‌شناختی**، دوره ۱۰، شماره ۴: ۱۴۳-۱۵۶.
۴. التجائی، ابراهیم و مینا عزیزاده (۱۳۹۵) «بررسی عوامل اقتصادی و فرهنگی مؤثر در سن ازدواج در ایران (مطالعه‌ای میان‌استانی)»، **جامعه‌پژوهی فرهنگی**، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگ، ۷(۳): ۱-۱۸.
۵. انتظاری، اردشیر؛ غیاثوند احمد و فاطمه عباسی (۱۳۹۵) «عوامل مؤثر بر افزایش سن ازدواج جوانان در شهر تهران»، **برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی**، ۸(۳۳): ۲۰۱-۲۶۹.
۶. بالاخانه، فرزانه (۱۳۹۴) «بررسی عوامل مؤثر در افزایش سن ازدواج دختران شهرکاشان»، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان**.
۷. بشیر، حسن و محمدرضا آقایانی چاوشی (۱۴۰۰) «نظریه هم‌فرهنگی و افزایش سن ازدواج دختران تحلیل فیلم شماره ۱۷ سهیلا»، **فصل‌نامه رسانه**، دوره ۳۲، شماره ۲: ۱۳۱-۱۵۲.
۸. بشیری خطیبی، بهنام؛ باصری، علی؛ راد، فیروز و نوروز هاشم زهی (۱۳۹۹) «مطالعه جامعه‌شناختی تجردگزینی جوانان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)»، **مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران**، دوره ۹، شماره ۴: ۹۰۶-۸۷۹.
۹. بیجاری، هانیه؛ سپهری شاملو، زهره؛ مهram، بهروز و منصوره السادات صادقی (۱۳۹۸) «ملاک‌های انتخاب همسر از دید افراد راضی از ازدواج (در دوره عقد): یک مطالعه کیفی»، **علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد**، دوره ۱۶، شماره ۲: ۷۶-۴۱.

۱۰. پیری، یونس (۱۳۹۶) «بررسی عوامل مؤثر بر تأخیر در سن ازدواج در بین دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد.
۱۱. ترابی، فاطمه و سجاد مسگرزاده (۱۳۹۵) «جامعه مخاطره‌آمیز و میانگین سن زنان و مردان در نخستین ازدواج در ایران»، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۴، شماره ۴: ۵۱۲-۴۹۳.
۱۲. حبیب‌پور گتایی، کرم و غلامرضا غفاری (۱۳۹۰) «علل افزایش سن ازدواج دختران»، زن در توسعه و سیاست، دوره ۹، شماره ۱: ۳۴-۷.
۱۳. خلیج آبادی فراهانی، فریده (۱۳۹۸) «مواجهه با محتوای خارج عرف جنسی (پورنوگرافی) در اینترنت و فضای مجازی و تأثیرات رفتاری در نوجوانان در تهران»، خانواده-پژوهی، دوره ۱۵، شماره ۱: ۱۵۳-۱۲۷.
۱۴. خندان، زهرا؛ سیدان، فریبا و زینب رضایی (۱۳۹۹) «تجربه زیسته جوانان مجرد نسبت به افزایش سن ازدواج (بررسی نگرش، علل، راهبردها و استراتژی جوانان نسبت به افزایش سن ازدواج)»، دوفصل‌نامه مطالعات اسلامی آسیب‌های اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲: ۱۸۴-۱۶۳.
۱۵. زارعان، منصوره (۱۳۹۷) «بررسی اکتشافی دلایل تأخیر در سن ازدواج از دیدگاه دختران دانشجوی شهر تهران»، مطالعات زن و خانواده، دوره ۶، شماره ۲: ۱۱۰-۸۹.
۱۶. نیازی، محسن، شاطریان، محسن و الهام شفائی مقدم (۱۳۹۴) «بررسی نقش عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مؤثر در نگرش منفی به ازدواج (مطالعه موردی شهروندان شهرستان کاشان)»، جامعه‌پژوهی فرهنگی، دوره ۶، شماره ۲: ۲۷-۵۸.
۱۷. شکوری، اعظم؛ نقدی، اسداله؛ امامعلی‌زاده، حسین و زهرا رحیمی (۱۳۹۷) «عوامل مؤثر بر عدم تمایل به ازدواج در بین کارکنان مجرد ادارات شهرستان همدان»، مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، دوره ۱۷، شماره ۴۱: ۹۵-۱۰۸.
۱۸. صادقی، رسول و محمد شکفته گوهری (۱۳۹۶) «مطالعه پیامدهای بیکاری بر تأخیر در ازدواج جوانان در شهر تهران»، برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۸، شماره ۳۰: ۱۷۵-۱۴۲.
۱۹. ضرابی وحید و سید فرخ مصطفوی (۱۳۹۰) «بررسی عوامل مؤثر بر سن ازدواج زنان در ایران؛ یک رویکرد اقتصادی»، پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، دوره ۱۱، شماره ۴:

۳۳-۶۴

۲۰. طبیعی، منصور و مرضیه شمسی‌پور (۱۳۹۷) «تعیین‌کننده‌های اجتماعی و فرهنگی مرتبط با الگوهای انتخاب همسر (مطالعه‌ی موردی: زنان متأهل ۱۵ تا ۳۵ سال شهرستان لامرد استان فارس)»، *توسعه اجتماعی*، دوره ۱۳، شماره ۲: ۱۴۰-۱۱۷.
۲۱. عباس‌زاده، محمد و نرمین نیکدل (۱۳۹۵) «مطالعه‌ی بسترهای زمینه‌ساز تأخیر در ازدواج دختران با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی»، *زن در فرهنگ و هنر*، دوره ۸، شماره ۴: ۵۱۶-۴۹۳.
۲۲. ندوشن، عباس؛ عباسی شوازی، محمدجلال و مریم پیری‌محمدی (۱۳۹۵) «سن ایده آل ازدواج و عوامل تعیین‌کننده آن در شهر یزد»، *مطالعات راهبردی زنان*، دوره ۷۳، شماره ۴: ۶۳-۳۵.
۲۳. جهانبخشی، حیدرعلی و سیف‌الله فضل‌اللهی قمشی (۱۳۹۵) «ریشه‌یابی و رتبه‌بندی علل افزایش سن ازدواج در بین دانشجویان»، *فصل‌نامه علمی-پژوهشی اسلام و علوم اجتماعی*، دوره ۸، شماره ۱۶: ۱۵۷-۱۸۰.
۲۴. عالمی نیسی، مسعود (۱۳۹۵) «سن ازدواج و موفقیت حرفه‌ای زنان؛ بررسی تطبیقی مطالعات تجربی در کشورهای مختلف»، *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۹(۷۳): ۶۵-۹۴.
۲۵. عسکری ندوشن، عباس؛ فتوحی‌تفتی، فاطمه و ملیحه علی‌مندگاری (۱۳۹۷) «تفاوت‌های اقتصادی-اجتماعی مرتبط با سن ازدواج زنان در ایران: (مطالعه تطبیقی دختران جوان در آستانه ازدواج و زنان همسر دار ۴۹-۱۵ ساله)»، *مطالعات راهبردی زنان*، دوره ۲۰، شماره ۷۹: ۱۷۱-۲۱۰.
۲۶. غیاثوند، احمد و زینب حاجیلو (۱۳۹۹) «تجرد زیستی جوانان: پاتومیم دختران مجرد در ایستار ازدواج»، *فصل‌نامه علوم اجتماعی*، دوره ۲۷، شماره ۸۸: ۲۱۵-۱۷۵.
۲۷. فخرایی، سیروس و مهناز پورتقی (۱۳۹۴) «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با ازدواج دیررس جوانان ازدواج کرده بالای ۳۰ سال شهر بناب»، *مطالعات جامعه‌شناسی*، دوره ۸، شماره ۲۷: ۸۰-۶۳.
۲۸. فعله‌گری، زینب؛ پروین، ستار و مهربان پارسامهر (۱۳۹۷) «واکاوی دلایل تأخیر ازدواج دختران: یک پژوهش کیفی»، *مطالعات جنسیت و خانواده*، دوره ۶، شماره ۱: ۱۵۹-۱۲۷.
۲۹. فولادی، محمد (۱۳۹۳) «تحلیل جامعه‌شناختی افزایش سن ازدواج؛ با تأکید بر عوامل

- فرهنگی»، **فصلنامه معرفت فرهنگی اجتماعی**، دوره ۲۰، شماره ۴: ۷۷-۱۰۴.
۳۰. قربانی، فرزاد؛ میرزایی، محمد؛ حدادی، محمد و زینب محمدی زاده (۱۳۹۸) «بررسی تعیین کننده‌های شکاف سن واقعی و ایده‌آل ازدواج در استان کهگیلویه و بویراحمد»، **فصلنامه علوم اجتماعی**، دوره ۲۶، شماره ۸۵: ۸۸-۶۳.
۳۱. قنبری برزیان، علی؛ سلیمانوندی، شاپور و نرگس السادات فاطمی (۱۳۹۷) «تأملی بر تأثیر روابط جنسی پیش از ازدواج بر گرایش به ازدواج مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه اصفهان»، **پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران**، دوره ۷، شماره ۳: ۵۴-۳۳.
۳۲. کاوه فیروز، زینب؛ زارع، بیژن و حسین شمس‌الدینی (۱۳۹۵) «تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش به فرزندآوری (مطالعه موردی: زنان در آستانه ازدواج شهر تهران)»، **زن در توسعه و سیاست**، دوره ۱۴، شماره ۲: ۲۳۴-۲۱۷.
۳۳. مرادی، گل‌مراد و محسن صفاریان (۱۳۹۱) «عوامل اجتماعی و اقتصادی با افزایش سن ازدواج جوانان (مطالعه موردی شهر کرمانشاه)»، **فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان**، دوره سوم، شماره ۷: ۸۱-۱۰۸.
۳۴. مهربانی، وحید (۱۳۹۵) «تحلیل اقتصادی تصمیم‌گیری برای سن ازدواج»، **مطالعات راهبردی زنان**، دوره ۱۷، شماره ۶۵: ۱۱۸-۶۹.
۳۵. نصرتی نژاد، شریفیان، ثانی؛ علی و محمدی نوبری (۱۳۹۵) «تبیین جامعه‌شناختی دیرهنگامی ازدواج در میان جوانان شهرستان طارم»، **دوفصلنامه مسائل اجتماعی ایران**، دوره ۷، شماره ۲، ۱۵۸-۱۴۱.
۳۶. نیکخواه، هدایت‌الله؛ فانی، مریم و احمدرضا اصغرپور ماسوله (۱۳۹۶) «سنجش نگرش دانشجویان نسبت به ازدواج و عوامل مؤثر در آن»، **جامعه‌شناسی کاربردی**، دوره ۲۸، شماره ۳: ۱۲۲-۹۹.
۳۷. ولدخانی، مریم؛ محمود پور، عبدالباسط؛ فرح‌بخش، کیومرث و حسین سلیمی بجستانی (۱۳۹۵) «تأثیر سن ازدواج، الگوهای همسرگزینی و تفاوت سنی زوجین بر کیفیت زندگی زناشویی زنان شهر تهران»، **مطالعات روان‌شناسی بالینی**، دوره ۷، شماره ۲۵: ۱۹۰-۱۷۳.
۳۸. هزار جریبی، جعفر و پروانه آستین فشان (۱۳۸۸) «بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی مؤثر بر میانگین سن ازدواج زنان در سه دهه گذشته ۸۵-۵۵»، **برنامه‌ریزی رفاه و توسعه**

اجتماعی، دوره ۱، شماره ۱: ۱-۳۲.

39. Cohen, P. N., & Pepin, J. R. (2018) «Unequal marriage markets: Sex ratios and first marriage among Black and White women», **Socius**, 4, 1(4): 3-7

40. Hamka, R., Dewi, A. S., & Fitriana, D. (2021) «The development of marriage law regarding age limit of marriage based on legislation number 16 year 2019 regarding amendment to legislation number 1 year 1974 concerninig marriage and legal assurance theory». **Surya Kencana Tiga**, 1(2): 106-119.

41. Petroni, S., Das, M., & Sawyer, S. M. (2019) «Protection versus rights: age of marriage versus age of sexual consent». **The Lancet Child & Adolescent Health**, 3(4): 274-280.